

Pohjois-Karjalan luonnonsuojelupiiri ry
Kauppakatu 44
80100 Joensuu

Joensuussa 8.3.2015

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto
Pielisjoen linna
Siltakatu 2
80100 Joensuu
kirjaamo@pohjois-karjala.fi

Asia: Lausunto Pohjois-Karjalan maakuntakaavan 4. vaiheen ehdotuksesta

Viite: Lausuntopyyntö / Pasi Pitkänen 30.1.2015; kaava-asiakirjat

Kiitämme lausunnonle myönnetystä lisääjasta (Pitkänen/Simola puhelimitse), ja lausumme ehdotuksesta seuraavaa:

1. Yleistä

Lausunnossa keskitymme ennen kaikkea Jaamankankaan maankäyttöä koskeviin linjauksiin, sekä esitämme eräitä kriittisiä huomioita kaavaehdotuksen ampumarataratkaisusta. Vähittäiskaupan suuryksiköiden osalta toteamme vain, että esitetyt mitoitusratkaisut vaikuttavat varsin suuruusuntaisilta (3.2, 3.3, 4.2.2, 4.2.3). Kun Joensuun seutukunnan suurinkin väestöennuste vuodelle 2030 jää reilusti alle kymmenen prosentin, todetaan suurten myymälätilojen lisätilantarpeeksi lähes 80 prosenttia. Tämä perustunee jonkunlaiseen kaikkien parametrien lineaarisen kasvun malliin, jolloin väestön ostovoiman kasvaessa myös ihmisten ostosten tekoon käyttämä aika kasvaisi samassa suhteessa. On kyseenalaista, toteuttaako maakuntakaavan näin väljä mitoituskehys millään tavalla maankäyttö- ja rakennuslain ydinperiaatteisiin kuuluvaa kestävän kehityksen tavoitetta.

2. Jaamankankaan maankäyttö ja kaavamerkinnet

Maakuntakaavan 4. vaiheen keskeisinä käsiteltävinä asioina mainitaan virkistysalueet ja -reitistöt sekä viheryhteystarpeet ja Kontiorannan lakkautuvan varuskunta-alueen ja Jaamankankaan alueen maankäyttö. Kyseessä on Joensuun seutukunnan kannalta erittäin merkittävä ja arvokas luontoaluekokonaisuus, jonka kaavoituksessa tulisi tarkkaan huomioida kaikkea kaavoitustyötä sitovat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT). Näitä toki kaavaslostuksessa ja sen liiteasiakirjoissa toistuvasti referoidaan, muun muassa siltä osin, että alueidenkäytöllä on edistettävä elollisen ja elottoman luonnon kannalta arvokkaiden ja herkkien alueiden monimuotoisuuden säilymistä. (Tässä kohtaa mainittakoon, että sivun 39 ensimmäinen kappale toistaa tautologisesti kahteen kertaan keskeisen ideaalisen tavoitteen: " Maakuntakaavoituksella on luotava alueidenkäytölliset edellytykset seudullisten virkistysalueiden muodostamiselle".)

Vat-periaatteisiin viittailusta huolimatta lopputulema kuitenkin jää monelta osin varsin voimattomaksi. Yksi keskeisiä alemman tason kaavoitusta ohjaavan maakuntakaavan tavoitteita tulisi olla luonnon virkistyskäytön edistäminen parantamalla moninaiskäytön edellytyksiä. Moninaiskäyttö ei voi tarkoittaa sitä, että merkittävä luonnonalue määritellään yleispiirteisesti vain ”vetovoimaiseksi kehittämisalueeksi”, ikään kuin reserviin odottamaan tulevaisuudessa tapahtuvaa rakentamista.

Käsillä olevan kaavaehdotuksen vakavin heikkous on Joensuun ympäristössä rannalle sijoittuvien virkistysalueiden käytännössä lähes täydellinen puuttuminen. Tämä on erityisen valitettavaa, kun otetaan huomioon, että koko Joensuun seutukunnan suurten vesistöjen ja Pielijoen rannat on suurelta osin tehokkaasti rakennettu ja niiden sulkeutuminen on edennyt nopeasti. Asia tiivistyy aika pitkälle tässä kaavoitustyössä Jaamankankaaseen ja Kontiorantaan rajoittuvaan Höytiäisen etelärantaan, koska se on ainoa iso yhtenäinen alue, jossa vielä on merkittävässä määrin vapaaseen käyttöön suunniteltavissa olevaa rantaa. Tämä tarve ja mahdollisuus on siis seudullinen, ei vain Kontiolahtea koskeva, ja tulisi siis siten ratkaista nimenomaan maakuntakaavan ohjauksella. Vuonna 2007 vahvistetussa maakuntakaavassa Höytiäisen rantoja koskee suunnittelumääräys: *”Rantarakentamista mitoitettaessa on jätettävä riittävän suuret yhtenäiset ranta-alueet vapaaksi jokamiehenoikeudella tapahtuvaan rantojen käyttöön. Suurvesistöjen muunnetusta rantaviivasta tulee olla vapaata rantaviivaa noin 60 % ja rakennettua rantaviivaa noin 40 %”*. Näyttää valitettavasti siltä, että ainakin Höytiäisen etelärannan osalta maakuntakaavan aiempi tavoite on unohtunut tai hylätty.

Jaamankaankaan ranta-alueen käytännössä täydellinen sivuuttaminen kaavan suunnittelumääräyksissä ja merkintöjen kuvauksissa asettuu outoon valoon, koska käsillä olevan maakuntakaavan 4. vaiheen yhtenä perusselvityksenä on suunnittelija Teemu Huikurin laatima Jaamankankaan monikäytön selvitys, jonka johtopäätöksenä todetaan (s. 43), että *”Vapaan rannan osuus erityisesti Höytiäisellä oli vastaajille tärkeää ja se, että rannalle pääsee liikkumaan vapaasti. Maakuntakaavassa tulisi etsiä vaihtoehtoja, joilla vapaan rannan osuutta voidaan turvata ja rantarakentamista rajoittaa. Myös selvitysalueita pirstovan hajakentämisen rajoittaminen olisi alueen virkistysarvojen kannalta merkittävää.”*

Tämä rantojen käytön perusongelma Joensuun ympäristössä jää täysin ratkaisematta käsillä olevassa kaavaehdotuksessa. Jaamankaankaan MU-1 –alueen yleisellä tasolla hyvässä suunnittelumääräyksessä ei ole sanottu kerrassaan mitään rannan käytöstä. Rannalle ei myöskään ole maakuntakaavatasolla osoitettu virkistyskäyttöalueita.

Esitämme Jaamankankaan rakentamattomien ranta-alueiden merkityksen korostamista MU-1- alueen olennaisena luontoarvona, maisemaelementtinä ja virkistyskäytön vahvuustekijänä.

*Yleisemmällä tasolla esitämme, että maakuntaliiton tulee kiireellisesti ryhtyä toimiin **yliekunnallisen virkistysalueyhdistyksen** perustamiseksi Joensuun seutukunnalle, tehtävänä hankkia erityisesti rantaan tukeutuvia ulkoilualueita alueen asukkaiden virkistysmahdollisuuksien turvaamiseksi tulevaisuudessa. Työ tulisi kiireellisesti aloittaa juuri Jaamankankaalta, jossa siihen vielä on mahdollisuuksia.*

Kontiorantaan on osoitettu V/a –alue (Virkistysalue, jolla harjoitetaan ampumatoimintoja), jossa mahdollisesti, vaikka ei julki kirjoitettuna, ranta saattaisi kokonaisuudessaan jäädä yleiseen

virkestyskäyttöön. Ampuma-alueen osalta tarkemmin seuraavassa kappaleessa; tässä todettakoon, että nimenomaan tällä alueella vapaan rannan sulkeutuminen on kriittinen ongelma, johon maakuntakaavan tulisi selkeästi tarttua.

Höytiäisen etelärannan (Jaamankankaaseen rajoittuvan) yhtenäisten vapaiden rantaosuuksien turvaaminen tulee järjestää jo maakuntakaavalla mieluiten virkestysalueiden toteuttamisena

Myöskään Pielisjoen rantojen käytännössä totaalista sulkeutumista suunnittelualueella Kontiolahdella ei ole tässä kaavoituksessa estetty.

Hajarakentamisen eteneminen Jaamankankaalle ja sen pohjavesialueelle voi muodostua hyvinkin ongelmalliseksi. Kaavoituksessa tulisi voida tarmokkaammin puuttua tähän kysymykseen. MU-1 – suunnittelumääräyksessä tosin sanotaan, että alueella tulee turvata luontoalueen yhtenäisyys ja ”säilyttää alueet pääosin rakentamisen ulkopuolella”. Mutta salliiko ”pääosin” kuitenkin hallitsemattoman hajarakentamisen? Tässä kohtaa voisi kaava-asiakirjassa korostaa VAT-linjausten yleistä merkittävyyttä.

Jaamankangas ja Höytiäisen eteläiset selkävedet rantoineen on rajattu matkailun ja virkestyksen vetovoima-alueeksi merkinnällä mv-3 Jaamankankaan-Huhmarin-Höytiäisen alue. Tämä kuvataan seuraavasti: ”Alueen kehittäminen perustuu Huhmarin lomakeskukseen, Höytiäisen saaristoon ja koko Höytiäisen järviolueen vesimatkailuun sekä Jaamankankaan ulkoilureitistöihin mukaan lukien Lykynlammen ulkoilukeskus”. Tämän alueen kehittämissuositus esitetään seuraavasti: ”Aluetta kehitetään Joensuun läheisyydessä sijaitsevana virkestyksen ja matkailun kannalta vetovoimaisena kehittämisalueena”. Silmään pistävää on, että kehittämissuosituksessa ei lainkaan viitata alueen luonto- ja maisema-arvoihin eikä niiden turvaamisen tarpeeseen. Päinvastoin, suorastaan pahanenteisesti (s. 39 alalaita) todetaan, että ”maakuntakaavan tavoitteena on tällä ratkaisulla (MU-1-merkintä) säilyttää alue pääosin vapaana rakentamiselta maakuntakaavan tavoitevuoteen eli vuoteen 2030 saakka. Tämän periaatteen nähdään antavan parhaat edellytykset turvata Jaamankankaan alueen tulevaisuuden mahdollisuudet erilaiseen käyttöön.”

Esitämme, että mv-3 –alueen (Jaamankankaan-Huhmarin-Höytiäisen alue) kehittämissuositus muutetaan muotoon: ”Aluetta kehitetään Joensuun läheisyydessä sijaitsevana luonto- ja maisema-arvoiltaan erittäin arvokkaana virkestyksen ja luontomatkailun kehittämisalueena”.

3. ”Viheryhteys”-termin virheellinen ja harhaanjohtava käyttö

Kaavassa on esitetty virkestysyhteystarpeet viheryhteyksinä. Lähtökohtaisesti virkestysyhteys ja viheryhteys ovat eri asioita. Joissain tapauksissa voi virkestysyhteys jopa tuhota merkittävän ja tarpeellisen ekologisen viheryhteyden.

Kaavaselostuksessa viheryhteystarve määritellään näin: ”Merkinnällä osoitetaan Joensuun kaupunkiseutuun liittyviä olemassa olevia tai tavoitteellisia viheryhteyksiä, joilla on merkitystä erityisesti seudullisen virkestysalueverkoston, mutta myös ekologisten yhteyksien kannalta.”

Kaavassa on tyydytty esittämään vain ylimalkaisesti "heittona" kyseiset yhteystarpeet. Varsin huolestuttavaa on todeta, että Joensuun pohjoispuolella ja etenkin Jaamankankaan alueella ja sen liepeillä kyseiset "viheryhteydet" lähes täysin yhtyvät maakuntakaavan 3. vaiheessa tälle alueelle merkittyihin "ohjeellisiin" moottorikelkkareitteihin. Ainakaan ekologisista yhteyksistä ei tällöin voida puhua, ja virkistyskäytön yleisten tarpeidenkin kannalta tällaiset väyläyhteydet ovat kyseenalaisia.

Viheryhteystarpeet tulee selvittää ja tunnistaa perustellusti. Kaavamääräyksiin tulee lisätä riittävät suunnittelumääräykset myös viheryhteyksien osalta.

4. Seudullinen ampumarata-alue

Kaavatyössä on erillisselvityksellä tutkittu seudullisen ampuma-alueen sijoitusvaihtoehtoja. Hieman yllättäen, mutta ilmeisesti lähinnä kustannussyistä, on päädytty esittämään kyseisen harrastusalueen sijoittamista Kontiorannan lakkautetun varuskunnan alueelle, varuskunnan vanhojen ampumaratojen eteläpuolelle Tykistönmäelle. Esityksen tukena on muun muassa melumallinnukset neljästä jatkotyöhön valitusta alueesta. Mallien mukaan Kontiorannan melualue olisi laajuudeltaan vain noin 1000-1500 hehtaaria, kun muissa vaihtoehdossa se olisi mallikarttojen perusteella huomattavasti suurempi (Hammaslahdessa noin 1000-2000 ha, Paiholassa yli 3000 ha ja Ukonnurmella jopa yli 6000 hehtaaria). Kontiorannan osalta olennaista on havaita, että ampumaradat olisi karttaesitysten mukaan tarkoitus sijoittaa Jaamankankaan ylätasanteelle, siis Yoldia-kauden deltalalle, kun nykyiset ampumaradat ovat alemmalla tasolla, deltan proksimaalipuolen Ancyclus-vaiheen törmän alla ja osittain tähän törmään kaivettuna. Melualueen rajautuminen suhteellisen pieneksi perustuukin siihen, että uudet radat osittain tai kokonaan kaivettaisiin (suunnitelman mukaan) jopa 10 metriä deltatason alle. Tämä tarkoittaa käytännössä, että ampumaurheilukeskus aluksi perustettaisiin noin 7 hehtaarin laajuisena ja kaivuumäärältään mahdollisesti 500 000 – 1000 000 kuutiometrin hiekkakuoppa. Tämä osaltaan selittänee vaihtoehdon edullisuutta muihin verrattuna.

Vastustamme Kontioniemen esitettyä ampumaurheilukeskusta sekä siitä aiheutuvan Jaamankankaan geomorfologisen muodostuman vaurioitumisen että ampumamelun väistämättä tuottaman häiriön takia. Häiriö kohdistuisi sekä alueen nykyiseen ja tulevaan asujaimistoon että luontoalueen jo nykyisellään merkittävään ja tulevaisuudessa kasvavaan virkistyskäyttöön.

Ampumakeskuksen sijoituspaikoista ympäristön kannalta selvästi parhaalta vaikuttaa Hammaslahden vaihtoehto, jossa ampumaradat tulisivat sijoitetuksi lakkautetun Hammaslahden kaivoksen alueelle ja läheisyyteen. Paikalla on jo pienempi ampumarata-alue. Selvityksessä ongelmaksi mainitaan kaivoksen mahdollinen tuleva toiminta ja nykyiset vesiallas- ym. -rakenteet, jotka rajoittavat rakentamista ja suunnittelua. Tosiasiassa kaivosalue ilmeisesti tarjoaisi erittäin hyvät mahdollisuudet ampumaurheilukeskuksen rakentamiseen, erityisesti sen vuoksi, että vuosia sitten lakkautetun kaivoksen alue joka tapauksessa vaatii välttämätöntä ympäristön kunnostamista. Kaivoksen peittämättömät raakkukasat ja muut kaivannaisjätealueet aiheuttavat jatkuvaa happo- ja metallivalumaa alueelta liksenjokeen johtaviin pintavesiin. Alueen ympäristösaneeraus tullee joka tapauksessa lähivuosina tehtäväksi, se olisi helposti suunniteltavissa niin, että kaivannaisjätteen uusi kasaaminen alta ja päältä eristetyiksi koteloiduiksi jäteautoiksi toteutettaisiin ampumakeskuksen

meluvallirakenteina. Tällä tavoin saataisiin kyseisen alueen ampumamelu rajattua vielä huomattavasti melumallinnuksen mukaista suppeammalle alueelle.

Esitämme Kontioniemen ampumaurheilukeskusmerkinnän V/a poistamista (merkintä muutettava rantaan tukeutuvaksi luonto- ja virkistysalueeksi), ja seudullisen ampumaradan sijoittamista Hammaslahden lakkautetun kaivoksen läheisyyteen edellä esitetyllä periaatteella.

Pohjois-Karjalan luonnonsuojelupiiri ry

Sanna Saarnio
puheenjohtaja

Heikki Pönkkä
toiminnanjohtaja